

macbeth

William Shakespeare

Nadežda Jelušová

Ján Barto

*Slovenské komorné divadlo
v Martine
uvádza*

MACBETH

WILLIAM SHAKESPEARE

PREKLAD
LUBOMÍR FELDEK

ÚPRAVA
MARTIN GAZDÍK
VIKTOR KOLLÁR

DRAMATURGIA
MARTIN GAZDÍK a. h.

SCÉNA
JÁN ZAVARSKÝ a. h.

KOSTÝMY
KATEŘINA BLÁHOVÁ a. h.

HUDBA
JURAJ PĚČ a. h.

POHYBOVÁ SPOLUPRÁCA
LADISLAV CMOREJ a. h.

RĚŽIA
VIKTOR KOLLÁR a. h.

Jana Olhová, Dano Heriban

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTURY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Lubomíra Krkošková, Petronela Valentová, Dano Heriban, Eva Gašparová

osoby a obsadenie

Duncan JÁN KOŽUCH

Malcolm DOMINIK ZAPRIHAČ

Macbeth DANO HERIBAN

Banquo MARTIN HORŇÁK

Macduff MAREK GEIŠBERG

Lennox MICHAL GAZDÍK

Ross VILIAM HRIADEL

Fleance / vrah 1 TOMÁŠ TOMKULJAK a. h.

Seyton / vrah 2 KAROL ČIČMANEC a. h.

Vrátnik JÁN BARTO a. h.

Syn Lady Macduff DÁVID KALINA a. h. /
ŠIMON GRAŇÁK a. h.

Lady Macbeth JANA OLHOVÁ

Lady Macduff ANNA KUBEJOVÁ a. h.

Dvorná dáma NADEŽDA JELUŠOVÁ

Čarodejnice EVA GAŠPAROVÁ
LUBOMÍRA KRKOŠKOVÁ
PETRONELA VALENTOVÁ

*Predstavenie vedie Janka Nosálová | Text sleduje Darina Mázorová |
Premiéra 12. 6. 2009 v Štúdiu SKD | 529. premiéra Slovenského
komorného divadla v Martine*

Dano Heriban, Jana Oíhová

PO POLSTOROČÍ

Na Slovensku sú pre *Macbetha* v dátumoch osudové deviatky. Pred desiatimi rokmi sa objavil v Nitre, pred dvadsiatimi rokmi v Trnave, pred tridsiatimi rokmi v Košiciach a na Novej scéne v Bratislave, pred päťdesiatimi rokmi v SND a v Armádnom divadle v Martine. Dodnes sa nájdu pamätníci, ktorí spomínajú na výkony Jaroslava Vrzala a Štefana Kvietika, ktorí sa alternovali v postave martinského Macbetha. Uplynulo polstoročie a *Macbeth* sa do Martina vracia. Netreba hádam zdôrazňovať nadčasovosť tejto najkratšej, najhutnejšej Shakespeareovej tragédie. Príbeh pokazeného hrdinu ako príbeh pádu konkrétneho človeka nestratil nič na svojej sile a pôsobivosti. Vedomí si tradície, predstupujeme pred diváka s ambíciou ponúknuť vlastnú verziu tejto, slovami českého prekladateľa a znalca Shakespeareovho diela Martina Hilského: „divadelnej vízie zla vo vnútri človeka“. Na umocnenie jej univerzálnosti sme *Macbetha* vyzliekli z historického šatu škótskeho stredoveku a dúfame, že sa nám cez detailný pohľad na zrod zla v ľudskej duši a následnú tragédiu zločinu a trestu podarí publiku sprostredkovať katarzný zážitok.

Martin Gazdík

O HRE MACBETH

Tragédiu *Macbeth* situoval William Shakespeare do Škótska, ostal však verný svojmu zvyku vyhýbať sa aktuálnym témam: dej sa odohráva v 11. storočí. Predobrazom hlavnej postavy hry je škótsky kráľ Macbeth, ktorý v roku 1040 zavraždil svojho predchodcu a prevzal po ňom trón. Vládl až do roku 1057, vtedy sa ani on sám nevyhol násilnej smrti a na škótsky trón nastúpil Malcolm III.

Škótsky námet a viaceré dobové narážky v hre síce naznačujú, že hra vznikla až po smrti Alžbety I. (zomrela v roku 1603) za vlády Jakuba I., anglického kráľa škótskeho pôvodu – no nie každému bádateľovi to stačí na vymedzenie vzniku hry. Viacerí bádatelia argumentujú, že dobové narážky sa mohli do hry dostať až dodatočne a hra vznikla už za vlády Alžbety I. Upriamujú pozornosť najmä na literárne dielo známeho klauna Williama Kempa *Kempovo deväťdňové putovanie* (*Kemps Nine Daies Wonder*, 1600), v ktorom autor hovorí o šestákovom básnikovi, čo si prisvojil „*príbeh o Macdeolovi či Macdabethovi, alebo Mac-komsi, isté je len, že to bol nejaký Mac*“. (*Mac* je slovo galského pôvodu a znamená *syn*.)

Väčšina bádateľov sa však prikláňa k názoru, že Shakespeare sa mohol do písania hry pustiť najskôr koncom roku 1605 a dokončil ju v prevej polovici roku 1606. Svedčia o tom najmä alúzie na tzv. Sprisahanie pušného prachu (*Gunpowder Plot*), odhalené 5. novembra 1605, ale aj na iné okolnosti vzťahujúce sa na vládu Jakuba I.

Najstaršie zaznamenané predstavenie v divadle The Globe sa konalo na jar roku 1611, videl ho lekár Simon Forman a obsah hry sa pokúsil vyrozprávať vo svojej *Knihe o hrách* (*The Booke of Plaies and Notes thereof per Formans for Common Pollicie*). Zdá sa však, že to nebola premiéra a Kráľova spoločnosť uviedla *Macbetha* už oveľa skôr, pravdepodobne aj 7. augusta 1606, na dvore kráľa Jakuba I., pri príležitosti návštevy dánskeho kráľa Kristiána IV. (Jakubovho švagra). Keďže kráľ Jakub I. nemal rád dlhé hry, niektorí bádatelia

Martin Horňák

Dano Heriban

predpokladajú, že hru, pôvodne dlhšiu, výrazne skrátili najmä pri príležitosti tohto predstavenia. Aj keby mali pravdu, nestalo sa z toho pravidlo, veď 26. decembra 1606 sa v londýnskom Whitehale hral *Kráľ Lear* – hra, patriaca k Shakespearovým najdlhším. (No hoci *Kráľ Lear* mohol vzniknúť tesne po *Macbethovi*, ani toto nie je celkom isté, takisto mohol vzniknúť tesne pred ním.)

Tlačou vyšla hra *Macbeth* po prvý raz až vo fóliovom vydaní v roku 1623, ocitla sa medzi tragédiami *Iulius Caesar* a *Hamlet*. Fólio ju zrejme prevzalo zo zachovanej šepkárskej knihy, obsahujúcej aj celý rad scénických poznámok a pokynov na zvukové efekty.

Námet, respektíve rôzne motívy, z ktorých vytvoril dej hry, našiel Shakespeare (podobne ako v prípade hier *Kráľ Lear* a *Cymbelín*) u Raphaela Holinsheda (asi 1528 – 1580) v jeho diele *Kronika Anglicka, Škótska a Írska* (*Chronicles of England, Scotland and Ireland*, 1578, rozšírené vydanie vyšlo v roku 1587).

Pokiaľ ide o postavy čarodejníc, bádatelia nehľadajú ich predobrazy iba vo folklóre, ale upozorňujú aj na to, že v lete roku 1605, počas kráľovej návštevy v Oxforde, ho tam uvítal latinský živý obraz *Tri Sibylly* (*Tres Sibyllae*). Živý obraz, ktorého scenáristom bol lekár a dramatik Matthew Gwinn, sa zaoberal kráľovým rodokmeňom v podobných intenciách, ako to neskôr urobil v hre *Macbeth* sám Shakespeare. Ešte skôr než sa Jakub I. stal aj anglickým kráľom, vydal *Démonológiu* (*Daemonology*, 1597, znova v Londýne 1603) – spis, v ktorom zhrnul svoje názory na čarodejníctvo. V hre *Macbeth* sú odkazy na toto dielo.

Macbeth je Shakespearova najkratšia tragédia, má iba 2 477 riadkov – blíži sa k polovičnej dĺžke v porovnaní s najdlhšou hrou *Hamlet*, ktorá má 4 024 riadkov. Hra je nielen neobvyčajne krátka, ale aj neobvyčajne hutná. Shakespeare v nej bravúrne narába s dvojítm časom, a vôbec nám neprekáza, že vtesnal do desiatich dní deja sedemnást rokov Macbethovej vlády. Niektorí bádatelia pripúšťajú, že mimoriadna krátkosť hry (aj keď umocňuje jej kvalitu a potvrdzuje Shakespearovo majstrovstvo) môže byť výsledkom už spomenutého zoškrtania, na ktorom sa nemusel nevyhnutne zúčastniť sám autor. Nie sú však na to nijaké dôkazy. S väčšou pravdepodobnosťou hovoria bádatelia o možných vsuvkách, ktoré pripísal do hry dramatik Thomas Middleton (1570 – 1627, o jeho spolupráci býva reč aj v súvislosti s hrou *Timon Aténsky*). Middleton pri dodatočnom rozširovaní *Macbetha* využil dve piesne zo svojej hry *Čarodejnica* (*The Witch*), ktorej vznik bádatelia situujú do rokov 1609 – 1610. Takisto by vraj mal byť autorom výstupov Hekaty a prvej čarodejnice. Vyskytol sa aj názor, že takéto dodatočné obohatenie hry (najmä pokiaľ ide o výstup III/5) viedlo k prehodeniu výstupov III/6 a IV/1. Middleton figuruje aj v dohadoch o výstupe vrátnika (II/3), iné dohady tu vidia skôr herecký prínos. Editor Kenneth Muir zrátal, že okrem výstupu vrátnika je v hre ďalších deväť miest, ktoré vyvolávajú u bádateľoch podobné podozrenia. Shakespeareov talent však zniesol všetko – zanechal nám dokonalý celok, ktorému nič nechýba a nič z neho nevyčnieva.

HRIEŠNOSŤ, TVOJE MENO JE ŽENA.

(Hamlet)

LK: Priznám sa vám, pán Hilský, prečítala som Macbetha inak, presne povedané Lady Macbeth. Nevidím ju ako strojkyniu zlého činu svojho muža, ale ako obeť.

MH: Lady Macbeth je žena – démon zla. Je samozrejme stimulátorom, základnou podmienkou a podnetom k tomu, že sa Macbeth odhodlá ku kráľovražde. Nebyť jej, on sám by to neurobil. Ona mu preniká do duše a ovplyvňuje ho tak, že katalyzátorom celého deja je vlastne ona. On má ešte priliš mnoho morálnych zábran. Na začiatku je to nesporne muž čestný. Najskôr ho, pravdaže, oslovia čarodejnice, ďalšie ženské postavy v hre. Ony mu povedia: „Budeš kráľ.“

No práve. Ani tie za jeho zlé činy nemôžu. Nenašepkávajú mu ich.

Ony mu nepovedia urob to alebo to. Povedia iba, čo bude, a jemu to začne strašiť v hlave. Ony mu do nej nasadia tú myšlienku. On sám po moci do tej doby nikdy nebažil, alebo o tom nevedel. Niečo ako ctižiadosť v ňom, pravdaže, muselo byť, nepochybne.

No práve, prečo by sa nechal chytiť na mäso, keby bol vegetarián? On nad tým nemávrne rukou ako nad rečami bláznivých ženských, ale hneď za nimi volá: „Stojte! Dost hádaniek. Chcem vedieť viac.“

Ja si stále myslím, že on o tom premýšľala a že jeho vnútorná meditácia je veľmi bolestivá. Taká introspektíva ako uňho sa vidí málokedy, on sa naozaj rozhoduje veľmi ťažko. A Lady Macbeth zohrá rolu iniciátorky. Ona má celkom evidentne väčšiu vôľu po moci ako on. Keď sa dozvie, že do ich domu príde kráľ, nezíde jej na um, že ho zabijú. Macbethovi nikdy nenapadlo, že zabije kráľa. Lady Macbeth mu dáva najavo, že kráľa už zo svojho hradu živého odísť nenechajú. A Macbeth stuhne.

Neviem nakoľko a prečo stuhne, ale odpovie: „O tom až neskôr“. Nenamietne jediné slovo! Podľa môjho názoru tu čarodejnice stelesňujú podvedomie, vyjadrujú spodný

prúd Macbethových myšlienok. A Lady Macbeth zosobňuje tie toľko žiadané empatické partnerky a pomocníčky muža na ceste k (jeho) cieľu. Dokážem si predstaviť Lady Macbeth ako meštiansku domácu gazdinku, ktorú manželov list, oznamujúci posolstvo čarodejníc, zastihol pri sporáku v zástere, s vareškou v ruke a hlavou jej beží: (...) „Môj muž sa vracia z vojny (spravím jeho obľúbený krvavý biftek), získal si veľké zásluhy (môj hrdina), mohol (a mal!) by vládnuť v krajine (aký by bol šťastný!), a chce to! Bože, ale on to nezvládne! Musím stáť pri ňom a dodať mu guráž. Áno, a cestou z mäsiarstva sa zastavím v drogérii pre jed na krasy, nejakú nám teraz lozia do domu.“ Nenašiel sa snád žiadny divadelník, ktorý by Lady Macbeth videl takto?

Nezaznamenal som nič také. Postava Lady Macbeth je zaujímavá aj z hľadiska rodu, pretože má svojím spôsobom viac mužských vlastností než Macbeth. Je rozhodnejšia, akčnejšia, silnejšia ako on. Navyše on potom spanikári vo chvíli, keď zavraždí kráľa, a príde za Lady Macbeth s krvavou dýkou, ktorú mal podstrčiť strážcom.

Aj na to mám teóriu. Macbeth prichádza z vojny. Je ešte stále v bojovej eufórii, ktorá človeku umožňuje zabíjať bez pochybovania. Táto emócia v ňom pretrváva práve do chvíle kráľovraždy. Tam konečne opadne a Macbeth naraz uvidí, čo robí, inými očami – mierovými očami. Uvedomí si, že čin, ktorý mohol urobiť vo vojne, je v mieri neprijateľný. Teraz stuhne, preto nedokončí akciu podľa plánu a príde s tými dýkami.

Áno, to je zaujímavé, to má opodstatnenie. Zabíjať ľudí vo vojne je jedna vec, a v mieri druhá. Tak to vždy bolo a je. Napokon za zabíjanie vo vojne sa udeľujú vyznamenania, je to heroický čin. A z tohoto zvyku vidieť krv, mohol Macbeth podvedome prekročiť tú tabuizovanú hranicu, ale on sám podáva dôkaz, aké ťažké to preňho bolo – on si stále uvedomoval, že vražda je vražda. Hovorí o tom. A pochybuje.

Takže Lady Macbeth musí tie krvavé dýky zobrať z rúk svojho zmäteného muža a dielo dokončiť. Potom už nasleduje iba jeden jej výstup – snaží sa zo svojich rúk zotrieť pomyselnú krv a blúzni. (...) Lady Macbeth robila

Jana Olhová, Dano Heriban

pre svojho muža, čo mu videla na očiach, robila zaňho to, čoho on nebol schopný, to všetko, aby dosiahol SVOJ cieľ. A zbláznila sa z toho.

Tento manželský vzťah je naozaj zaujímavý. Keď ona zomrie, on prednesie iba krátky monológ. Je to najznámejší a tiež najcitovanejší prehovor v celej hre:

*Mohla s tým trochu počkať.
Na také správy nie je teraz čas.
Zajtra. A zajtra, a zas ďalšie zajtra.
Takto sa kamsi plahočí deň za dňom,
až po posledný riadok histórie.
A včerajšky len posvietia – nám, bláznom –
na ceste do tmy hrobu. Zhasni, knôť!
Život je iba tieňohra. Zlý herec,
ktorý sa chvíľu motá po scéne
a zmizne. Je to príbeh v podaní
idiota a zablábotanie,
nedávajúce zmysel.*

Je to blábot šialenca.

Nie je. Tu je pre mňa Macbeth prvýkrát zrozumiteľný, pochopiteľný, zmysluplne ľudský.

Takisto je zaujímavé, že Lady Macbeth je taká dôležitá na začiatku hry, a potom už nie. Hneď ako sa Macbeth začne brodiť krvou, ona zmizne.

Pretože on ju už k ceste za svojím cieľom cez mŕtvolu nepotrebuje, už to s prehľadom zvláda sám. Dôsledkom toho je, že ona zomrie. A Shakespeare to necháva v hre iba oznámiť – predsa len, čo keby v hľadisku sedeli nejaké ženy a pýtali sa na ňu, však? Tu Shakespeare nedotiahol jednu veľkú ľudskú drámu. Čo ma mrzí o to viac, že je to dráma ženskej existencie, ženského údely.

Úryvok z rozhovoru Ludmily Koreckej s Martinom Hilským
(Martin Hilský, Ludmila Korecká: *Když ticho mluví*, Praha 2007;
preložil Martin Gazdík)

O WILLIAMOVI SHAKESPEAROVI

William Shakespeare sa narodil v „srdci Anglicka“, v Stratforde-upon-Avon, ako najstarší syn Johna Shakespeara a Mary Ardenovej. Jeho ctitelia sa utvrďujú v presvedčení, že to

bolo 23. apríla 1564, v deň svätého Juraja, patróna Anglicka, keď podľa miestnej pranostiky sa rok čo rok rozospieva prvý stratfordský slávik. Faktom však ostáva, že presne poznáme iba dátum, keď ho – 26. apríla – pokrstili. Jeho otec, povoláním garbiar a rukavičkář, patril k najvplyvnejším občanom Stratfordu. Matka bola dcéra Roberta Ardena z Wilmcote. V decembri 1582 sa Shakespeare oženil s Anne Hathawayovou, dcérou farmára zo Shottery neďaleko Stratfordu. Bola od neho o osem rokov staršia. Ich prvé dieťa Susannu pokrstili 6. mája 1583 a dvojčatá Hamneta a Judith 22. februára 1585.

Inak o tomto stratfordskom období Shakespeareovho života vieme málo. Traduje sa, že bol istý čas učiteľom. Iná legenda hovorí, že musel utiecť z rodného mesta, pretože pytliačil a dostal sa do nemilosti miestneho zemepána sira Thomasa Lucyho. Až dvadsaťosemročný Shakespeare začína po sebe zanechávať viacero stôp.

Vieme, že opustil rodinný kozub a dal sa k divadlu, pretože v marci 1592 sa už hrala v londýnskom divadle Rose (Ruža) hra *Harry VI* – čo bola zrejme prvá časť *Henricha VI*.

V jeseni 1592 spisovateľ Robert Greene varoval v posmrtné publikovanom pamflete pred kýmisi, kto si namýšľa, že sa môže stať jediným *scénotrásom* v krajine. To *the only Shakespeare-scene in a country* je zrejme narážka na Shakespeareovo priezvisko – prvá zmienka o našom dramatikovi, ktorý už od začiatku svojej kariéry budí žiarlivú pozornosť.

Viac však v nasledujúcich rokoch na seba upozornil ako básnik. V roku 1593 publikuje básnickú skladbu *Venuša a Adonis*, ktorá sa v krátkom čase dočkala deviatich vydaní,

a v máji 1594 vychádza jeho druhá básnická skladba *Znásilnenie Lukrécie*. Obe sú venované grófovi Southamptoni. To, že Shakespeare dočasne uprednostňoval poéziu, súviselo iste aj s tým, že morová epidémia obmedzila činnosť divadiel.

V jeseni 1594, keď bolo po epidémii, znovu sa utvárajú divadelné súbory.

Shakespeare, člen aj podielnik Lord Chamberlain's Men (Spoločnosti lorda komorníka), vtedy už vyniká nielen ako herec, ale aj ako dramatik. Je už autorom trojdielnej hry *Henrich VI.* a nasledujú *Richard III.*, *Titus Andronicus*, *Dva-ja veronskí šľachtici*, *Márna snaha lásky*, *Komédia omylov* a *Skrotenie čertice*.

Čoskoro potom vychádza spod jeho pera aj „najsmutnejší príbeh všetkých čias“ – hra *Romeo a Júlia*. O ďalšie úspechy sa mu postarajú hry *Sen svätéhojanskej noci*, *Richard II.* a *Benátsky kupec*.

V roku 1596 zomrel Shakespeareov syn Hamnet. Aj keď sa zdá, že Shakespeare nebol stvorený pre rodinný život, shakespeareovskí bádatelia sa domnievajú, že ho k rodine stále viazalo silné puto a – hoci sa za jeho čias museli rodičia vyrovnávať so smrťou detí častejšie než my – smrť 11-ročného dieťaťa ho hlboko zasiahla: stopy tohto zážitku sa dajú nájsť aj v jeho diele.

Dvojdielnu hru *Henrich IV.* píše Shakespeare v rokoch 1597 – 1598.

V roku 1597 sa jeho herecká spoločnosť, v súvisi s problémami okolo divadla Theatre (Divadlo), sťahuje o dom ďalej – do divadla Curtain Theatre (Dvorec).

Na Vianoce 1598 dôjde k rekordne rýchlej demontáži divadla Theatre. Na južnom brehu Temže má do pol roka vzniknúť nové divadlo: bude sa volať Globe (Zemeguľa) a Shakespeare bude jeho spoluvlastníkom.

Je to teda už zámožný muž, o čom svedčí aj fakt, že v roku 1596 kúpil New Place (Nové sídlo), veľký dom v centre rodného Stratfordu.

V tom čase jeho najpopulárnejšie hry už začínajú vychádzať aj tlačou. Niekedy sú to i tzv. pirátske vydania, publikované bez autorovho súhlasu.

Krátko pred otvorením divadla Globe završuje Shakespeare cyklus hier o „vojne ruží“ hrou *Henrich V.* Nasledujú hry *Ako sa vám páči*, *Iulius Caesar*, *Troilos a Kressida*, *Veselé panie z Windsoru*, *Hamlet a Trojkráľový večer*.

24. marca 1603 umiera kráľovná Alžbeta a končí sa tudorovská éra. Na trón nastupuje Jakub I. z rodu Stuartovcov, ale divadlo má aj naďalej dostatok oficiálnej priazne. Jakub I. dokonca prijíma Shakespeareov súbor do kráľovských služieb: odtiaľ sa budú volať King's Men (Kráľova spoločnosť) a často budú účinkovať priamo na kráľovskom dvore.

Z tohto obdobia pochádzajú Shakespeareove komédie *Koniec všetko napravi* a *Oko za oko*, po ktorých nasledovali tragédie *Othello*, *Macbeth* a *Kráľ Lear*. Dva razy sa ešte Shakespeare vrátil aj k antike: v hrách *Antonius a Kleopatra* a *Coriolanus*. Od roku 1608 však už píše menej. Spomeňme najmä hry *Perikles*, *Cymbelin*, *Zimná rozprávka*, *Búrka* a *Henrich VIII*. Prosperov epilóg v *Búrke*, ktorý odznel v roku 1611 aj na kráľovskom dvore, niektorí bádatelia pokladajú za Shakespeareovu rozlúčku s divadlom. Vie sa však, že ešte spolupracoval s Johnom Fletcherom (1579 – 1625) na niekoľkých hrách pre divadlo Blackfriars (U Čiernych bratov), otvorené v roku 1608 ako druhá scéna King's Men.

Na posledné štyri roky života sa Shakespeare uchýlil do Stratfordu-upon-Avon. Dôvody jeho utiahnutosti v tomto období sú nejasné. Vyskytli sa aj dohady, že bol zranený a zohavený pri požiari divadla Globe (29. júna 1613), a preto sa už ani nepodiela finančne na jeho obnove. Zdá sa, že svoje spoluvlastnícke podiely v oboch scénach predal – vysvetľovalo by to, prečo sa o nich nezmieta v testamente. Testament diktuje 25. marca 1616. Najštedrejší je k rodine staršej dcéry, vydatej za lekára Johna Halla. Manželka mala zdediť iba druhú najlepšiu posteľ.

Ďalšie nepotvrdené dohady hovoria, že Shakespeare žil v ústraní aj preto, lebo sa niečoho alebo niekoho obával. Bol ťažko chorý? Nie je vraj vylúčené ani to, že zomrel na následky otravy.

V každom prípade je pravdepodobné, že svoju smrť očakával, pretože zomrel v rodnom meste krátko po nadiktovaní testamentu – 23. apríla 1616.

Jeho smrti vraj mohla predchádzať bujará oslava narodenín s priateľmi Michaelom Draytonom a Benom Jonsonom. Keby bol Shakespeare abstinent, ťažko by vytvoril také skvelé postavy pijanov, ako boli páni Toby Belch a Andrew Aguecheek v *Trojkráľovom večere* alebo Falstaff – tak či tak musíme aj túto historiku zaradiť iba medzi shakespearovské legendy.

Pochovaný je v priestore pred hlavným oltárom Kostola Svätej Trojice. Na náhrobnom kameni – kópii, ktorá v polovici 18. storočia nahradila originál – je vytesaný epitaf:

*Good friend, for Jesus' sake forbear
To dig the dust enclosed here.
Blest be the man that spares these stones
And curst be he that moves my bones.*

*Priateľ môj, pre Kristove rany, nevykop
nikdy prach, ktorý skrýva tento hrob.
Kto kameň zachová, nech Boh ho omilostí,
a nech je prekliaty, kto pohne moje kosti.*

Každý, kto navštíví tento hrob, si na ňom všimne čerstvé kvety – ustavične ich tam kladú obdivovatelia Shakespeareovho umenia z celého sveta. Busta vo výklenku na severnej stene, ktorú sem umiestnili čoskoro po jeho smrti, nám – azda – prezrádza jeho podobu. Shakespeare človek zostáva postavou dosť záhadnou. Zachovalo sa po ňom iba pár záznamov v matrikách a iných úradných dokumentoch, pár riadkov rukopisu a niekoľko podpisov na obchodných zmluvách. Práve to sú oporné body striedmej chronológie jeho životopisu. Jeho nezničiteľnou stopou je predovšetkým jeho dielo.

Lubomír Feldek

O TÝCH, KTORÍ MOC DOSIAHLI ZLOČINOM

(...) Pokiaľ ho (násilie) možno vôbec ospravedlniť, potom iba na začiatku, ako akt sebaobrany, a naraz. Avšak vo chvíli, keď je vláda upevnená, nie je žiadny rozumný dôvod v násilnostiach pokračovať, naopak je treba sa starať o blaho poddaných. Za zlé a neospravedlniteľné násilie by som označil to, ktorého príbúda, hoci sa ho na začiatku použilo málo, opakuje sa, namiesto, aby ho ubúdalo. Tí, ktorí budú postupovať prvým spôsobom, môžu sa s Božou a ľudskou pomocou udržať, zatiaľ čo tí druhí sú vopred odsúdení ku skaze.

Z toho usudzujem, že ten, kto sa chce udržať pri moci, musí už vopred zvážiť všetky potrebné tvrdosti a uskutočniť ich naraz, aby sa k nim neskôr už nemusel vracáť, aby sa dokázal bez nich zaobišť a poslušnosť získaval inak, rozumnými a väčšine prospešnými činmi. Ak si však počína inak, či už zo strachu alebo zo spupnosti, nesmie pustiť dýku z ruky a spoliehať sa na priateľov alebo poddaných. A tak, ako je prípustné v politike siahnuť po násilí spočiatku a naraz, tak je naopak dobrodenie nutné udeľovať postupne a trvale, aby si ho ľudia stále uvedomovali. Vládca musí s poddanými zaobchádzať tak, aby svoje správanie nemusel meniť, pretože môžu prísť aj ťažké chvíle v živote krajiny, kedy s tvrdosťou nepochodí, a naopak neočakávaná miernosť je nanič, pretože občania ju považujú len za chytráčenie. (...)

Niccolò Machiavelli: *Vládár*

(Praha 2007, z češtiny preložil Martin Gazdík)

Dano Hériban

MACBETH

ALEBO NAKAZENIE SMRŤOU

(...) Obsah *Macbetha* sa nijako nelíši od kráľovských hier, ale obsahy sú klamné. Na rozdiel od kroník, nie sú v *Macbethovi* dejiny predvedené ako Veľký Mechanizmus. Sú predvedené ako desivý sen. Mechanizmus a desivý sen sú iba dve metafory toho istého boja o moc a vládu. Ale rozdielnosť metafory je rozdielnym pohľadom, ba viac: je rozdielnou filozofiou. Dejiny predvádzané ako mechanizmus fascinujú, aj keď samotnou hrôzou a neodvratnosťou. Desivý sen ochromuje a ťaží. V *Macbethovi* sú dejiny ukázané prostredníctvom osobnej skúsenosti. Aj zločin sa ukazuje prostredníctvom osobnej skúsenosti. Je rozhodnutím, voľbou a nutnosťou, bude pripísaný na vlastný účet a musí byť uskutočnený vlastnými rukami. Macbeth sám vraždí Duncana. V *Macbethovi* sú dejiny zmätené ako desivý sen. A ako v desivom sne v nich všetci miznú. Kto uvedie mechanizmus do pohybu, je v nebezpečenstve, že ním bude rozdrvený. Utápa sa v hrôze, ktorá stúpa až do hrdla.

Macbeth vraví:

*Už som prišiel po brod,
brodím sa v krvi – môžem už ten príúd,
keď chcem, aj prebrodiť.*

(III. 4)

V *Macbethovi* sú dejiny lepkavé a husté ako brečka alebo krv. Po prológu s tromi čarodejnicami začína vlastný dej *Macbetha* Duncanovými slovami:

Kto je ten skrvavený muž?

(I. 2)

Skrvavení sú tu všetci vrahovia aj obeť. Skrvavený je celý svet.

Donalbain, Duncanov syn vraví:

*Tu má každý
v úsmeve dýku. Pozor na pokrvných.
Idú nám po krvi.*

(II. 3)

Krv nie je v *Macbethovi* iba metaforou, je materiálna a fyzická, rinie sa z tiel zavraždených. Chladne na rukách a na tvárach, na dýkach a na mečoch.

Lady Macbeth vraví:

*Pár kvapiek vody zmyje z nás ten čin.
Nič ľahšie na svete.*

(II. 2)

Krv sa však nedá zmyť ani z rúk, ani z tváří, ani z dýk. *Macbeth* začína a končí preliatím krvi. Krv je viac a viac. Všetci sa v nej brodia. Zalieva javisko. Divadelná inscenácia *Macbetha* bez obrazu sveta zaliateho krvou bude vždy falošná. Veľký Mechanizmus má v sebe niečo abstraktného. Richardovými krutosťami sú rozsudky smrti. Väčšina z nich je vykonaná mimo javiska. Smrť, zločin, vražda v *Macbethovi* sú konkrétne. Aj dejiny sú v *Macbethovi* konkrétne, hmatateľné, telesné a dusivé; sú chrapotom umierajúceho, mávnutím mečom, bodnutím dýkou. Tvrdilo sa, že *Macbeth* je tragédiou ctižiadosti, a tvrdilo sa, že *Macbeth* je tragédiou strachu. Nie je to pravda. V *Macbethovi* je iba jedna téma, monotéma. Tou témou je vražda. Dejiny sú zredukované na svoju najjednoduchšiu formu, na jediný obraz a jediné rozdelenie: na tých, ktorí zabíjajú, a na tých, ktorí sú zabíjaní. (...)

Jozef Kot: *Shakespeareovské črty*
(Praha 1966; z češtiny preložil Martin Gazdík)

MACBETH NA SLOVENSKU

14. 10. 1933

réžia Janko Borodáč

SND Bratislava

preklad Vladimír Roy

22. 1. 1959

réžia Jozef Budský

SND Bratislava

preklad Zora Jesenská

25. 3. 1959

réžia Jozef Budský

Armádne divadlo Martin

preklad Zora Jesenská

30. 3. 1979

réžia Milan Bobula

Štátne divadlo Košice

preklad Jozef Kot

10. 11. 1979

réžia Vladimír Strnisko

Štúdio Novej scény Btratslava

preklad Jozef Kot

17. 3. 1989

réžia Juraj Nvota

Divadlo pre deti a mládež Trnava

preklad Jozef Kot

27. 2. 1998

réžia Eduard Kudláč

Mestské divadlo Maják Žilina

preklad Jozef Kot

27. 3. 1999

réžia Vladimír Morávek

Divadlo Andreja Bagara Nitra

preklad Jozef Kot

31. 3. 1999

réžia Lena Šimić

ČaBF VŠMU Bratislava

preklad Jozef Kot

10. 3. 2003

réžia Martin Kukučka
a Lukáš Trpišovský
(SKUTR)

ČaBF VŠMU Bratislava

preklad Jozef Kot

archív Divadelného ústavu
Bratislava

Šimon Graňák, Anna Kubejová

Ján Barto, Marek Geisberg

SHAKESPEARE V MARTINSKOM DIVADLE

24. 10. 1946
<i>réžia</i> J. Borodáč	Mnoho kriku pre nič
<i>preklad</i> J. Rozner, V. Reisel
9. 4. 1955
<i>réžia</i> D. Janda	Othello
<i>preklad</i> J. Kováč
25. 3. 1959
<i>réžia</i> Jozef Budský	Macbeth
<i>preklad</i> Zora Jesenská
1. 7. 1961
<i>réžia</i> P. Rímsky	Sen májovej noci
<i>preklad</i> Z. Jesenská
23. 3. 1963
<i>réžia</i> I. Petrovický	Komédia omylov
<i>preklad</i> S. Blaho
28. 3. 1964
<i>réžia</i> I. Petrovický	Julius Caesar
<i>preklad</i> S. Blaho
17. 6. 1967
<i>réžia</i> I. Petrovický	Mnoho kriku pre nič
<i>preklad</i> S. Blaho
6. 3. 1970
<i>réžia</i> S. Párnický	Romeo a Júlia
<i>preklad</i> Z. Jesenská, J. Rozner
25. 1. 1974
<i>réžia</i> I. Petrovický	Hamlet
<i>preklad</i> J. Kot
16. 6. 1978
<i>réžia</i> L. Vajdička	Večer trojkráľový alebo
Čokoľvek chcete
<i>preklad</i> E. Castiglione, I. Mojík
7. 9. 1985
<i>réžia</i> R. Polák	Sen noci svätajánskej
<i>preklad</i> Š. Moravčík, Š. Cifra
7. 2. 1997
<i>réžia</i> R. Polák	Coriolanus
<i>preklad</i> L. Feldek
11. 4. 2003
<i>réžia</i> M. Oľha	Veselé paničky z Windsoru
<i>preklad</i> J. Boor

VIKTOR KOLLÁR
(1977)

V roku 2002 absolvoval divadelnú dramaturgiu na ČaBF VŠMU v Bratislave v ročníku Juraja Nvotu a Mirky Čibenkovej. Už počas štúdia sa venoval divadelnej réžii. Od roku 2004 pôsobí ako interný režisér v Divadle Jána Palárika v Trnave, kde okrem iného inscenoval Ionescovu *Plešatú speváčku*, Kafkov cyklus *Amerika* a *Listy Milene*, Shakespearovho *Cymbelina* alebo Genetov *Balkón*. Jeho inscenácia *Motorest alebo Robia to všetci* od Elfriede Jelinek bola nominovaná na DOS-ky 2005 ako objav sezóny. Ako režisér Viktor Kollár externe spolupracoval so Štátnym divadlom Košice, Divadlom West, Mestským divadlom Bratislava a Štátnym konzervatóriom v Bratislave. Inscenácia *Macbeth* je jeho prvou réžiou v Slovenskom komornom divadle v Martine.

Dano Heriban, Jana Oľhová, Nadežda Jelušová,
Michal Gazdík, Viliam Hriadel, Ján Barto

**Scénu,
stavbu,
osvetlenie,
zvuk,
rekvizity,
kostýmy
a parochne**

pod vedením
Karola Čičmanca,
Petra Klaudínyho,
Soni Mušákovej
a Vladimíra Kubisa,
realizovali:
Mária Brachňáková,
Zuzana Jankešová,
Marta Kalinová,
Nina Malková,
Anna Paulovičová,
Peter Bartoš,
Juraj Bojnický,
Jaroslav Daubner,
Marián Frkáň,
Dušan Gabona,
Peter Hurta,
Miroslav Kopas,
Ján Kurhajec,
Marek Marček,
Dušan Michalka,
Marek Neradil,
Milan Páleš,
Róbert Plánka,
Zdeněk Polášek
a Dalibor Pročka.

Petronela Valentová, Dano Heriban,
Lubomíra Krkošková

Vaša banka

generálny partner

**SLOVENSKÁ
SPORITEĽŇA**

sporotel 0850 111 888

www.slsp.sk

HLAVNÍ PARTNERI

HLAVNÍ PARTNERI

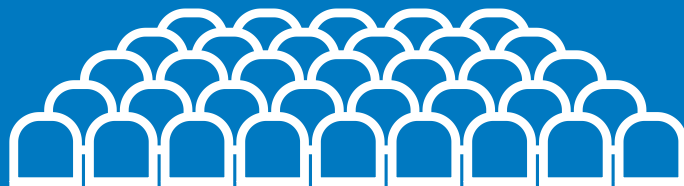
**VŠADE DOBRÉ,
DOMA NAJLEPŠIE**

Vychutnajte si divadelnú sezónu s pivom **Martiner**

Viena international

EIN UNTERNEHMEN DER REJLEK METAL & PLASTICS GROUP

... kultúrne spojenie s Martinom

www.viena.sk

HLAVNÍ PARTNERI

HLAVNÍ PARTNERI

Najlepší idú za nami

Tatra banka

Najoceňovanejšia banka na Slovensku

Viac ako 55 ocenení za 18 rokov

The **Banker**

EUROMONEY

GLOBAL
FINANCE

TREND

SKANSKA

:najlepší idú za nami

Member of Raiffeisen International

HLAVNÍ PARTNERI

DIVADLO PODPORILI

www.samas.sk

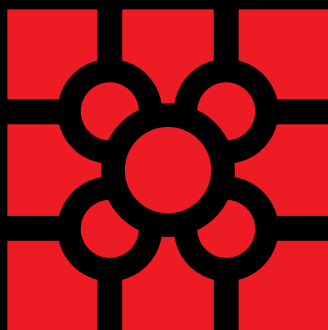
Mercedes-Benz

showroom Apollo Business Center Bratislava / production Poprad

 samas
office furniture

DIVADLO PODPORILI

byty
bývanie

bilbao

tvoje miesto v meste

www.bilbao.sk

DIVADLO PODPORILI

SVETOVÝ LÍDER VO VÝROBE KLZNÝCH LOŽÍSK
www.GGBearings.com

email: slovakia@ggbearings.com
Tel: +421 43 40 40 111
Fax: +421 43 40 40 500

GGB SLOVAKIA s.r.o.
Hlavná 1910
038 52 Sučany

RAJEC®

DIVADLO PODPORILI

DIVADLO PODPORILI

COMPTEL

FATRA-GLOBAL
DOVOZ KVALITNÝCH VÍN Z FRANCÚZSKA

OKI
PRINTING SOLUTIONS

Gema s.r.o.

občerstvenie na premiéru venovali

kvetinové koše na premiéru venovala

MEDIÁLNI PARTNERI

.týždeň

Informačný systém Turca
www.turiecinfo.sk

Program k inscenácii
MACBETH

Zostavil
Martin Gazdík
Zodpovedná redaktorka
Monika Michnová
Foto
Branislav Konečný
Fundraising a reklama
Soňa Buckulčíková
Vizuál inscenácie
Eva Brezinová
Layout bulletinu
Dalibor Palenčík
Tlač
P+M Turany

Cena 1€/30 Sk

Slovenské komorné divadlo
Divadelná 1, 036 80 Martin
Tel.: 043/422 40 98
(spojovateľ)
www.divadlomartin.sk

riaditeľ **František Výrostko**
umelecký šéf **Peter Gábor**
šéf výpravy **Jozef Ciller**

Zriaďovateľom SKD
je Žilinský samosprávny kraj.

ŽILINSKÝ
samosprávny kraj

